

Nuoren miehen toimijuus ammattioppilaitoksen virallisen kulttuurin kehyksessä

Kati Kauravaara

Erikoissuunnittelija, LitT

Likes

kati.kauravaara@likes.fi

Artikkeli on läpikäynyt referee-menettelyn

Tiivistelmä

Ammattioppilaitoksen kulttuuriset ja sosiaaliset rakenteet asettavat nuoren arjen toiminnalle ja elämäkudulle reunaehdoja. Rakenteet konkretisoituvat opetussuunnitelmissa ja koulun järjestyssäännöissä, joihin koulun virallinen kulttuuri tiivistyy. Kone- ja metallialaa opiskeleva nuori mies arvottaa itse oman maailmansa erilaisesta näkökulmasta kuin virallisen kulttuurin edustajat. Nuorelle miehelle on tärkeää hetkessä eläminen, kiireettömyys, vapaa-ajan runsaus, mahdollisimman vähällä pääseminen ja kaverit. Lähikulttuurissa vallitsevat normit ovat hyväksytyksi tulemisen ehtoja. Niinpä nuoren miehen on usein pakko toimia kollektiivisen tietoisuuden mukaan lunastaakseen paikkansa lähiyhteisössä ja vahvistaakseen asemaan-

sa siellä. Siten hänen on tykättävä tytöistä, juotava alkoholia mieluiten humalahakuisesti, poltettava tupakkaa ja sisäistettävä moniaikainen aikakäsitys. Nuoren miehen elämän suolat ja lähikulttuurin normit heijastelevat kouluun ja näkyvät suurina poisolomäärinä, lyhenevinä koulupäivinä ja koulutyöhön sitoutumattomuutena. Tehdyt arjen ja vapaa-ajan valinnat ovat itselle subjektiivisesti mielekkäitä ja kulttuurisesti merkityksellisiä. Nuori mies ravisuttaa koulun institutionaalisia rakenteita toteuttaessaan toimijuuttaan kouluympäristössä. Syntyy valtakamppailu, jota nuori mies käy jatkuvasti suhteessa viralliseen kouluauktoriteettiin.

Avainsanat: *Ammattioppilaitos, etnografia, nuori mies, toimijuus*

Abstract

The cultural and social structure/framework of a vocational institution set limitations to a young person's life and everyday habits. The framework becomes concrete in the curriculum and in a school's rules and regulations, into which the official culture of the school is condensed. The young man studying the field of metal work and machinery, values himself - in his own world - from a different perspective than the representatives of the official culture. Living in the moment, having a slow-paced lifestyle, having an abundance of free-time, getting-by doing as little as possible, and friends are important to the young man. The norms in the immediate culture are preconditions for becoming accepted. Consequently, the young man has to often act according to collective consciousness in order to stake a claim and to

strengthen his own position in the immediate community. Thus, he needs to be interested in women, drink alcohol by choice to become drunk, to smoke, and internally grasp the polychronic time. The spices of life and the norms of the immediate culture are reflected at school and can be seen through large absence numbers, shorter school days, and not being committed to school work. The choices made in everyday life and free-time are subjectively pleasant and culturally meaningful for the young man. The young man shakes the institutional framework of school through his actions in school surroundings. A power struggle is established, and the young man fights constantly against the official authorities of the school.

Keywords: *vocational school, ethnography, young man, agency*

Johdanto

Ammattioppilaitos on keskeinen yhteiskunnallinen kasvatusinstituutio. Sen kulttuuriset ja sosiaaliset rakenteet asettavat nuoren arjen toiminnalle ja elämänkululle reunaehtoja. Rakenteet konkretisoituvat opetussuunnitelmissa, koulun järjestyssäännöissä ja opettajien keskinäisissä kirjatuisissa ja kirjaamattomissa sopimuksissa, joihin koulun niin kutsumani virallinen kulttuuri tiivistyy. Ammattioppilaitoksessa virallisen normiston tarkoituksena on antaa opiskelijalle tarvittavat valmiudet selvitä työelämässä opiskelemissaan ammatissa, kasvaa kuuliaisesti ja velvollisuudentuntoiseksi työntekijäksi (Koski 2009) sekä taa jokaiselle turvallinen työ- ja opiskeluympäristö.

Kone- ja metallialaa opiskeleva nuori mies arvottaa itse oman maailmansa erilaisesta näkökulmasta kuin virallisen kulttuurin edustajat. Tehdyt arjen ja vapaa-ajan valinnat ovat itselle subjektiivisesti mielekkäitä ja kulttuurisesti merkityksellisiä. Nuori mies ravisuttaa koulun institutionaalisia rakenteita toteuttaessaan toimijuuttaan kouluympäristössä.

Artikkeli pohjautuu etnografiseen tutkimukseeni, joka on julkaistu monografiana viime vuonna (Kauravaara 2013). Tutkimuksessa tarkastelin vähäisen liikumisen ilmiötä nuorten miesten arjessa ja elämäntavassa. Keräsin tutkimusaineiston vuoden kestäneen intensiivisen kenttätyön aikana lukuvuonna 2010–2011 pääosin osallistuvan havainnoinnin ja haastattelujen keinoin. Tutkimukseni informantit ovat pääkaupunkiseudulla

sijaitsevan ammattioppilaitoksen kone- ja metallialan kolmannen vuosikurssin opiskelijoita (4 ryhmää, 32 opiskelijaa), joista kuusi pääinformanttia on etnografian keskiössä.

Tutkimusaineiston muodostaa 66 havaintopäivän tutkimuspäiväkirjamerkinnot, tekstiviesti- ja puhelinkeskustelut informanttien kanssa, 15 litteroitua nuoren miehen ja neljä opettajan haastattelua sekä informanttien ottamat valokuvat. Analysoin aineistoni käyttämällä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jonka räätälöin tutkimustani varten. Teemoittelussa ja sisällön luokittelussa käytin apunani Atlas.ti -ohjelmaa.

Etnografinen tutkimusote tarkoittaa intensiiviseen ja pitkäjänteiseen kenttätööhön pohjautuvan tutkimusmenetelmän lisäksi antropologista tutkijan asennetta. Se näkyy tutkimuksessani esimerkiksi tavoitteessani pyrkiä ymmärtämään arkielämän valintoja tutkittavien omista lähtökohdista käsin arvottomatta tai muuttamatta tutkittavien elämäntapaa ja tottumuksia. Kolmantena etnografia tarkoittaa monipuolista, rikasta ja tiheää (Geertz 1973, 3–30) kirjallista kuvausta tutkimuskohteesta sen omassa kontekstissa. Aiemmin julkaisemani monografia sisältää yksityiskohtaisen kuvauksen nuoren miehen opiskelusta ja ammattioppilaitoksen arjesta. Tässä artikkelissa keskityn esittämään tiivistetysti tuloksiani siitä, miten nuoren miehen valintoja ja toimintoja voisi selittää ja miten nuoren miehen valinnat asemoituvat ammattioppilaitoksen kontekstissa. En kuitenkaan edes kuvittele kertovani koko totuutta tutkimastani kohteesta, vaan teen havaintojeni perusteella ainoastaan tulkintoja niistä todellisuuksista, joita ihmiset luovat ja joissa he elävät (Vasenkari 1996, 9). Yhden etnografisen tutkimuk-

sen avulla ei myöskään pystytä tavoittamaan tyhjentävästi nuorten miesten elämäntapaa ja sen vaikuttimia tai ammattioppilaitosten monimuotoista arkea. Tutkimus tuo kuitenkin esille, että kuvauksen kaltaisia nuoria miehiä on ja kuvatuunlaistakin arkea ammattioppilaitoksissa eletään.

Etnografisessa tutkimuksessa tutkijan oma persoona on subjektina mukana ja osallistuu intensiivisesti tutkittavien arkielämään ja aineiston tuottamiseen. Tutkijan vahva läsnäolo värittää aina tavalla tai toisella tutkimusta, vaikka tutkija pyrkisikin läpinäkyvyyteen ja vaikutusten minimoimiseen. Olen käsitellyt omaa positiotani ja eettisiä kysymyksiä seikkaperäisesti monografiassani (Kauravaara 2013, 17–25).

Nuoren miehen arki

Tutkimusaineistossani nuoren miehen vapaa-aika näyttää määrittyvän eniten suhteessa kouluun ja opiskeluun: koulu on velvollisuus ja kaikki muu on omaa aikaa ja vapaa-aikaa. Eräs opiskelija ilmaisi asian näin: *”Perusrytmi on vapaapäivinä ja koulu sotkee sen”*. Vapaa-ajallaan nuori mies hengailee kavereidensa kanssa, autoilee, istuu ruudun ääressä, polttaa tupakkaa ja juo alkoholia. Kaikki vapaa-ajan toiminnot eivät esiinny pelkästään vapaa-ajalla, vaan esimerkiksi tupakointi näkyy vahvasti myös koulussa.

Nuoren miehen opiskelua leimaa kolme teemaa: suuret poissaolomäärät, lyhenevät koulupäivät ja koulutyöhön sitoutumattomuus. Ensinnäkin koulusta ollaan omavaltaisesti paljon pois, usein ilmoittamatta. Valtaosa valmistumiseen tähtäävistä nuorista miehistä kokee koulussa käymisen ikäväksi velvollisuudek-

si, eikä suhtaudu poissaoloihin vakavasti. Toisinaan on vaikea vetää rajaa myöhästymisen ja poissaolon välille, koska myöhässä olemisen kesto vaihtelee muutamista minuuteista useisiin tunteihin. Koulupäivä tyypistyy usein myös toisesta päästä, jolloin koulusta lähdetään määrääkää aikaisemmin pois.

Pelkkä ajoissa paikalla työsalissa tai luokassa oleminen ei tarkoita sitä, että opiskelu aloitettaisiin täsmällisesti. Toiminnan käynnistyminen vie aikaa ja työt aloitetaan verkkaisesti. Usein opettaja saa monta kertaa pyytää poikia ryhtymään töihin. Eräs opiskelija kuvasi ilmiötä niin, että jutteleminen ja muun oheistoiminnan ”lomassa tehdään välillä vähän töitä”.

Toisinaan nuori mies myös innostuu koulussa. Eritoten näin tapahtuu silloin, kun tekeminen on opiskelijan mielestä mielekkästä. Mielekkyyks kasvaa, jos tehtävät vastaavat opiskelijoiden tieto-taitoa. Esimerkiksi pullonkorkinavaajan tekeminen kolmannella vuosikursilla ei tuntunut opiskelijoista tarpeeksi haastavalta tehtävältä. Sen sijaan metallilaatikon tekemisessä kiinnosti se, että eri työvaiheet vaativat monipuolista osaamista, kuten hitsaustaitoa ja ymmärrystä hydraulikasta ja pneumatikasta. Myös oman luovuuden käyttäminen innostaa. Jos opettaja ei rajoita luovuuden hyödyntämistä, saatetaan hetken mielijohteesta intoutua tekemään ylimääntarpeista miekkoja ja haarniskoja. Mielekkyyden kokemukset ovat tärkeitä opiskelumotivaation säilymiselle.

Elämän suolat tekevät elämästä mielekkään

Tutkimukseni nuori mies näyttää elävän kokonaisuudessaan tyytyväistä ja mielekkästä elämää. Löysin aineistostani viisi (5) keskeistä asiaa, joihin nuoren miehen hyvä elämä tiivistyy, jotka tekevät hänen elämästään elämisen arvoista ja joista hän pitää tiukasti kiinni. Elämän suolat osoittavat, että nuori mies on aktiivinen toimija. Hänellä on arvoja, intressejä, mieltymyksiä, suhtautumistapoja ja haluja, jotka ohjaavat valintoja.

Ensinnäkin nuori mies elää tässä hetkessä. Hän ei murehdi menneitä eikä suunnittele tulevaa. Hetkessä eläminen (1) mahdollistaa hetken mielijohteista tapahtuvien ideoiden toteuttamisen ja antaa tilaa arjen yllätyksellisille tarjoumuksille. Hetkessä eläminen vaatii kiireettömyyttä (2). Nuori mies ei suunnittele aikataulujaan kireiksi, jos ylipäänsä suunnittelee niitä. Mikäli kaksi toimintoa uhkaa mennä päällekkäin, hän tinkii vähemmän tärkeästä.

Kolmas elämän suola on vapaa-ajan runsaus (3). Vapaa-aika erotetaan selvästi koulussa vietetystä velvoitteisesta institutionaalisesta ajasta. Vapaa-aika henkilökohtaisena omana aikana on tärkeintä aikaa ja kaikki muu rakentuu sen ympärille. Vapaa-aikaa ulotetaankin väkisin kouluun esimerkiksi myöhästelemällä ja pitämällä ylimääräisiä taukoja.

Nuori mies haluaa minimoida henkisen ja fyysisen ponnistelun suhteessa saattavaan hyötyyn. Hän hakee mahdollisimman suurta hyötyä mahdollisimman pieneen ponnisteluun nähden päästäkseen mahdollisimman vähällä (4). Hän ei viitsi nähdä vaivaa, jollei palkinto ole

huomattava. Hän on tottunut siihen, että asiat järjestyvät ilman turhaa ponnisteluakin tavalla tai toisella. Välttämättä asiat eivät ilman omaa panosta mene täysin halutusti, mutta siitä ei olla harmissaan, vaan ollaan valmiita tinkimään lopputuloksesta. Viime kädessä kaverit (5) tekevät nuoren miehen elämästä merkityksellisen.

Normit ja kulttuurinen maku valintoja ohjaamassa

Nuori mies (NM) tekee valintoja sen mukaan, minkälainen subjektiivinen merkitys niillä on hänelle. Merkitykset eivät kuitenkaan synny tyhjiössä, vaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa.

NM: — *Eihän me paljoo muuta tehäkään, kun hengailtaan vaan jossain samas paikassa tai sit me ajellaan vaan. — Monta tuntia autolla siellä. Mun mielestä se on tosi tylsää, kun mä en ite omista autoo. Tosi ärsyttävää kun pitää olla siel mukana, mut siel vaan pitää olla sit mukana.*

Kati: *Miks siellä pitää olla mukana?*

NM: *Mä en itse asiassa tiiä sitä, mut kun mua ei päästetä aina heti himaan. — Ne vaan sanoo, ettei sun tarvii mennä kotiin nytten. Kyl sä ehit tässä pari tuntii ajella. Et kai mä sit ajelen siellä. Oon mä siel nukkunu siel autos-
sa mont kertaa, sen takii kun mä en oo jaksanu ajaa enää. Ajan vaan niitten kaa ja mä oon nukahtanu sinne autoon.*

Kati: *Ja sit sua ei niinkun viedä myöskään kotiin?*

NM: *Niin mua ei viedä kotiinkaan sit myöskään. — Ne ajelee vaan, ne on vähän joskus itsekkäitä, mut on siellä mukavaa myös sit kans.*

Kati: *Niin. Kuitenkin sä kuulut siihen porukkaan?*

NM: *Joo, mä kuulun siihen porukkaan.*

Kati: *Tuleeks sulle sit mieleen, että sä et haluais lähtee?*

NM: *No on siin välillä tullu mietittyä, et mä en nyt lähe, mut ei siin koneellakaan jaksu istuu, niin kyl mä sit lähen. — Sit tulee aina jotain kivaa keksittyä siin ajaessa, et mullakin ois jotai tekemistä muutaki kun vaan istuu.*

Nuoren miehen valintojen tulkinnoiksi eivät siten riitä yksinomaan hänen yksilöllisestä tahdostaan käsin nousevat selitykset. Nuoren miehen elämänselitys ja arjen toiminta rakentuvat yksilöllisten valintojen ja sosiaalisten rakenteiden vuorovaikutuksessa. Toisin sanoen kulttuuriset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset rakenteet ohjaavat nuoren miehen toimintaa riippumatta siitä, onko se hänen tiedostettavissaan tai ei. Rakenteet luovat kehykset, joiden puitteissa on mahdollista toimia. Toisinaan rakenteet voivat olla pakottaviakin ja yksilön mahdollisuudet toteuttaa toimijuuttaan rakenteiden puristuksissa varsin vähäisiä (esim. Skeggs 2004; Hogget 2001; Lähteenmaa 2011, 58).

Yhteiskuntaluokan kautta määrittyvät tietynlaiset sosiaaliset, kulttuuriset ja materiaaliset elämänehdot: eri ryhmällä on käytössään eri määrä tai eri tavoin tarkoituksenmukainen yhdistelmä resurssseja, pääomia, voimavaroja ja mahdollisuuksia toteuttaa pyrkimyksiään yhteiskunnan jäsenenä. Tietynlaiset elämänehdot tuottavat keskenään enemmän ja vähemmän homologisia elämäntapoja. Ammatillisten erojen kautta määrittyvä yhteiskuntaluokka onkin yksi tärkeä yhteiskunnallinen jakoperuste. Ammatilla on yhteyt-

tä työstä maksettavaan palkkaan ja siten aineellisiin resurssieroihin ja elinoloihin.

Nimesin aineistoni nuoren miehen työväenluokkaiseksi nuoreksi mieheksi. Otin luokittelussa huomioon informanttien vanhempien ammatin ja työelämässä sijoittumisen lisäksi sen ammatin, johon nuoret miehet itse olivat kouluttautuneissa. Luokka-asema selittää yksilön toimintaa, mutta toisaalta vaikkapa koulutusvalinnat vaikuttavat luokka-aseman määrääntymiseen. Kuitenkin yhden yhteiskuntaluokan sisällä voi olla useita tapoja elää luokkakiinnittynyttä elämää.

Nuoren miehen valinnat ovat tulkin-tani mukaan kiinni työväenluokkaisen kulttuurin alla olevassa lähikulttuurissa. Tämän yhteisesti jaettujen merkitysten, arvojen, normien ja käytäntöjen muodostaman rakenteen kautta nuori mies tekee havaintoja, jäsentää todellisuutta, tulkitsee maailmaa ja toimii vuorovai-kutuksessa toisten kanssa (ks. esim. Jokinen 2006; Jokinen 2010, 162–164). Lähikulttuuri yhdistää yhteisöön kuulu-via toisiinsa ja toisaalta erottaa ryhmän muista yhteisöistä.

Löysin aineistostani neljä normia, jotka ovat nuoren miehen lähikulttuurissa hyväksytyksi tuleminen ehtoja. Nuoren miehen on usein pakko toimia kollektiivisen tietoisuuden mukaan lunastaakseen paikkansa lähiyhteisössä ja vahvistaakseen asemaansa siellä. Siten hänen on tykättävä tytöistä, juotava alkoholia mieluiten humalahakuisesti, poltettava tupakkaa sekä sisäistettävä moniaikainen aikakäsitys, joka viittaa kulttuuri-seen eriytymiseen¹. Lisäksi havaitsin, että tutkimukseni nuoria miehiä yhdistää kaksi asennetta tai suhtautumistapaa, vä-

littömyys ja välinpitämättömyys. Välit-tömyys ilmenee mutkattomana, kursai-lemattomana ja ujostelemattomana elä-mänasenteena.

Jostakin näkökulmasta tulkittuna nuori mies voi olla välinpitämätön itseään kohtaan juodessaan kaatokännit tai kaa-haillessaan autolla. Saattaa näyttää siltä, että hän piittaamattomana kärsii elämän-hallinnan puutteesta. Uskon kuitenkin, ettei nuori mies itse koe kohtelevansa itseään huonosti. Päinvastoin hän kokee kohtelevansa itseään hyvin tekemällä ja toteuttamalla pääosin juuri niitä asioita, joista nauttii ja pitää, joita muutkin tekevät ja jotka ovat tunnusomaista ja hyväk-sytyä toimintaa hänen omassa lähikult-tuurissaan. Välinpitämättömyyden aste onkin mitta sille, mitkä asiat ovat nuor-elle miehelle merkityksellisiä. Merkityk-sellisiin asioihin tartutaan, mutta itselle merkityksettömien asioiden eteen ei jak-seta eikä haluta nähdä vaivaa.

Sosiaaliin asemiin liittyy aineellisia oloja, esimerkiksi taloudellisia reunaeh-toja. Ne määrittävät sitä, mitä on mah-dollista valita ja mitä ei: nuorella miehel-lä ei ole aina tarpeeksi rahaa omiin tar-peisiinsa, mikä rajoittaa esimerkiksi au-toilun määrää. Usein kyse on myös siitä, ettei nuori mies halua käyttää rahaa tiet-tyihin asioihin. Se, mihin rahaa halutaan käyttää, määrääytyy pitkälti kulttuurisesti.

Samalla tavalla kuin taloudelliset re-surssit makumieltymykset toimivat sosi-aalisina erottelijoina. Tulkinnan pohjal-la on Bourdieun distinktioteoria², jonka

¹Suomalaiset edustavat tyyppillisesti tulevaisuussuuntautunutta ja täsmällisyyttä ihannoivaa yksiaikaista aikakäsitystä.

²Distinktioteoriaa, teoriaa kulttuurisesta erottautumisesta, on hyödynnetty Suomessakin (esim. Katainen & Seppälä 2008; Heikkilä 2011; Kahma 2011; Purhonen 2011). Esimerkiksi Kahma on tutkinut suomalaista makuvaruutta ja havainnut, että Suomessa erot maussa ja kulttuurin kuluttamisessa näyt-tävät olevan luokkien välillä suurempia kuin sukupuolten vä-lillä (Kahma 2011).

mukaan sosiaalisiin asemiin liittyy erilaisia kulttuurisia yhteisesti jaettuja makutottumuksia. Yhteiskuntaluokat poikkeavat toisistaan siten myös kulttuurin kulutuksen ja maun suhteen, jolloin makutottumukset ilmentävät sitä, mistä on hyväksyttävää pitää ja mistä ei. (Bourdieu 1984) Nuorten miesten valintojen voi ajatella heijastelevat työväenluokkaita makua. Esimerkiksi alkoholi ja tupakka ovat kulutushyödykkeitä, jotka voivat Willisin (1984, 21–27) ajatusta mukailleen symboloida nuorelle miehelle miespuolista työväenluokkaista aikuisuutta. Sekä tupakanpolttoa että alkoholin humalahakuista juomista voi kutsua työväenluokkaisiksi tottuimuksiksi ja normeiksi (esim. Palosuo ym. 2007; Puusniekka & Jokela 2009; Luopa ym. 2010; Katainen 2011; Helakorpi ym. 2012, 22).

Ammattioppilaitos kampin kentanä

Sosiaaliset asemat ovat yhteydessä myös erilaisten luokkasidonnaisien instituutioiden käytäntöihin ja rakenteisiin. Ammattioppilaitoksen voidaan katsoa olevan tällainen luokkasidonnainen instituutio, sillä nuoret opiskelevat siellä työväenluokan ammatteihin. Samalla kun nuoret miehet opiskelevat ammattimieheksi, he tulevat oppineeksi paljon muutakin, kuten esimerkiksi, missä on työväenluokkaisen ammattimiehen paikka yhteiskunnassa tai mitä hänen kuuluu tehdä ja mitä ei. (Ks. myös Hakala ym. 2013; Käyhkö 2006; Käyhkö 2008, 260)

Ammattioppilaitoksen institutionaaliset rakenteet ovat kuitenkin osittain ristiriidassa sen kanssa, mikä tekee nuoren miehen elämästä mielekäästä ja elämisen arvoista. Ne eivät mahdollista nuoren miehen täysimääräistä toimijuutta, vaan

rajoittavat sitä (ks. myös Lappalainen 2011). Oppilaitos on muodostamassa sitä rajattua valinta-avaruutta, joka nuorelle miehelle rakentuu ja jota hän pitää itselleen sopivana ja mahdollisena. Aineistoni nuori mies ei kuitenkaan näytä tyytyvän rakenteiden pakottavuuteen, vaan pyrkii aktiivisesti irtaantumaan siitä.

Elämän suolat ja nuoren miehen lähikulttuurissa jaetut normit heijastuvat kouluun ja rakentavat koulun epävirallista kulttuuria, jonka tunnusmerkkejä ovat seuraavat:

- Koulunkäynti on velvollisuus.
- On hyväksyttävää ottaa omaa aikaa koulussa.
- Poissaolo on tavanomaisempaa kuin läsnäolo.
- Ajoissa olemisen kriteeri on tulla viimeistään varttitunti alkamishetken jälkeen.
- Myöhästymisistä ja poissaoloista ei ole välttämätöntä ilmoittaa opettajalle.
- Koulutehtävistä laistaminen on hyväksyttävää. Jos opiskelu ei kiinnosta, oheistoiminnot tarjoavat mielekäästä ajankulua.
- On turhaa kantaa mukana koulutarvikkeita.
- Opettajan kanssa voi ja kannattaa neuvotella kaikesta.
- Koulussa voi tupakoida.

Willis (1984) kutsuu koulun epävirallista kulttuuria koulunvastaiseksi oppositioksi. Väitän kuitenkin, että auktoriteetteja vastaan kapinointi ei ole tutkimukseni nuorille miehille itsetarkoitus. Koulunvastainen kulttuuri saa voimansa ennemminkin opiskelijoiden aktiivisesta toimijuudesta. Nuori mies toimii omien tärkeinä pitämiensä arvojensa mukaan

kohti päämääriä pyrkien tekemään elämästään itselleen mielekkään. Hän satuu tavoittelemaan erilaisia asioita kuin niitä, joita ammattioppilaitoksen virallisessa kulttuurissa pidetään tärkeinä. Hänen toimijuutensa ei siten ole sellaista toimijuutta, jota koulussa arvostetaan.

Kouluinstituutio ja opettajat pyrkivät pitämään virallisista normeista kiinni. Opettajat ovat toki velvoitettujakin tekemään niin noudattaakseen työnantajansa määräyksiä. Virallisen kulttuurin näkökulmasta hyvin moni asia, jonka avulla opiskelijat toteuttavat toimijuuttaan, näyttää ongelmalliselta. Epävirallinen kulttuuri haastaa virallisen kulttuurin ja aiheuttaa kurinpidollisia pulmia. Järjestyksenpitoon menee paljon opettajien työaika, mikä on pois ammatillisesta opetuksesta. Opettajat ja opiskelijat käyvät jatkuvaa neuvottelua esimerkiksi ajasta ja tilasta (ks. myös Laine 1997, 81–99; 2000, 55).

Opiskelijat käyttävät erilaisia strategioita kamppailussa. Esimerkiksi oman toiminnan legitimointistrategiassa opettajat pakotetaan hyväksymään opiskelijoiden virallisten normien vastainen toiminta. Opiskelijat venyttävät poissaolojen hyväksyttävien syiden listaa syyllistämällä opettajaa. Kerran seurasin sivusta erästä tapahtumaa, jossa nuori mies ilmaisi ääneen, että on opettajan vika, jos hän ei pääse lähtemään keskelle päivää varaamalleen ajotunnille ja joutuu maksamaan turhaan varatusta ajasta. Tärkeää on sitkeällä toiminnalla saada opettaja väsytyksi, jolloin hän saattaa tulla taipuneeksi opiskelijan vaatimuksiin tai ainakin hiljaisesti hyväksyneeksi perustelun tai toimintatavan. Strategioiden avulla nuori mies saa omaa aikaa ja tilaa, vähentää velvollisuuksiaan ja vahvistaa koulukaveruuksia. Strategiat ovat opis-

kelijoiden aktiivista toimintaa ja samalla nuoren miehen pääomaa, jonka avulla hänellä on ehkä jopa enemmän valtaa kuin hän itse ymmärtää.

Opettajilla on erilaisia tapoja torjua epävirallisen kulttuurin valtapyrkimyksiä. Heidän tavoitteenaan on toimia koulun virallisten normien mukaan sekä säilyttää oma auktoriteettiasemansa ja ammattiylpeytensä. Opettajilla on aito halu tukea opiskelijoita, pitää huolta ammattitaitoisen työvoiman riittävydestä ja osallistua yhteiskunnan järjestyksen säilyttämiseen. He eivät kuitenkaan ole tyytyväisiä joutuessaan tinkimään monella tapaa ammattiylpeydestään, saadessaan pelätä työpaikkansa puolesta opiskelijoiden keskeyttäessä opintojaan ja huomaavissaan olevansa voimattomia tukemaan opiskelijoiden motivaatiota ja herättämään kiinnostusta opettettavaan alaan. Eräs opettaja kuvasi tilannetta näin:

”Voitas palata semmoseen vanhaan systeemiin, että koulut saa sen rahan, elikkä ei tarttis olla huolissaan omasta taloudesta siinä. Ja sit jos meil ei valmistu ku yks kaveri luokalta nii sit ei valmistu. Se tarkoittaa vaan sitä, et me voitais siinä alkuvaiheessa pätkeä varottavat esimerkit pihalle – – Et se on niinku ihme et ne jaksaa ne parhaatki kaverit niinku opiskella sen takii ku en minä jouda niille mitää muuta ku iskee paperin käteen et kato tosta et osaisitko tehdä tänki.”

Kun opettaja alkaa väsyä ja turhautua, ei olla kaukana siitä, että hän alkaa luopua vaatimuksistaan koulun virallisen kulttuurin noudattamisessa. Opettajien toiminta alkaa mahdollistaa opiskelijoiden toimintaa ja kääntyy tukemaan epävirallista kulttuuria. Aineistossani tämä näkyi esimerkiksi niin, että opettajat

soittelivat opiskelijoiden perään ja houkuttelivat heitä kouluun. Ajoissa paikalla olijat joutuivat siten odottelemaan opetuksen alkamista, eivätkä saaneet vahvistusta sille, että ajoissa oleminen olisi kannattavaa. Opettajat etsivät kynät ja muut koulutarvikkeet opiskelijoille valmiiksi, laskivat opiskelijoihin kohdistuvia odotuksia, katsoivat läpi sormien, eivät vaatineet itseltäänkään niitä asioita, joita vaativat opiskelijoilta, kuten tunnilla ajoissa olemista tai puhelimeen vastaamista vain oppituntien ulkopuolella. Näin opettajat paljastivat omalla toiminnallaan hyväksyvänsä epävirallisten normien noudattamisen. Erityisesti tämä näkyi opettajien suhtautumisessa tupakointiin, kuten seuraavasta opettajan lainauksesta käy ilmi:

” – se on meil niinku selkeesti opettajakunnassaki niinku semmone kahtiajako et osa ei välitä ptkääkään siitä (opiskelijoiden tupakoinnista). Ei ne jaksa sen homman etee tehdä yhtää reeniä. Jokunen sit aina jaksaa siit asiasta huomautella, et... Ite oon koittanu aina huomautella mut kyl siinä vähän niinku alkaa olla laput silmillä jo et parempi ku ei näe nii pääsee vähemmäl vaivalla et. – nyt annetaan koko ajan sitä merkkii niille, et ihan sama mitä teette, ei se vaikuta mihinkään. Kolmannella sitte valmistutte, ehkä heikoin paperein, mutta valmistutte kuitenkin.”

Sillä, että opettaja on puuttumatta virallisesti yksiselitteisesti kiellettyyn toimintoon, hän tulee hyväksyneeksi toiminnon. Opiskelijoille se, mihin ei puututa, on sallittua.

Nimeän tutkimuksessani kulttuurien välisen kamppailun itseään ruokkivaksi kehäksi, joka saa voimansa sekä opettajien että opiskelijoiden toiminnasta. Se,

että opiskelijoita autetaan kulkemaan eteenpäin kohti tutkintoa, vaatii opettajilta loputonta joustamista virallisista normeista ja jatkuvasti uusien mahdollisuuksien antamista. Opiskelijoiden ei ole tarpeen päästä läpi opettajien ehdoilla, koska nämä tekevät muutenkin kaikkensa auttaakseen opiskelijoita pysymään mukana. Se luo tilanteen, jossa nuori mies voi itse sanella mukana pysymisen ja olemisen ehtojaan. Nuori mies saa siitä vahvistusta omalle toiminnalleen ja uusintaa omaa kulttuuriaan yhä tiiviimmin. Negatiivinen kehä ruokkii itseään opiskelijoiden ja opettajien välisessä vuorovaikutuksessa.

Koulun epävirallisen ja virallisen kulttuurin kamppailu on samalla esimerkki mekanismista, jolla oppilaitos luokkasi-donnaisena instituutiona ja ympäristönä uusintaa työväenluokkaisen kulttuurin käytäntöjä. Aineistoni nuori mies saa kuin saakin lopulta vahvistusta sille, mitä työväenluokkaisen ammattimiehen kuuluu tehdä ja mitä ei, ja minkälainen voi olla sovelias omaa yhteiskuntaluokkaa ilmentävä elämäntapa. Siten ammattioppilaitos on samalla synnyttämässä ja ylläpitämässä yhteiskuntaluokkien välisiä eroja ja vahvistamassa luokka-asemien pysyvyyttä (vrt. Brunila ym. 2013).

Kohti valoisaa tulevaisuutta

Tutkimukseni perusteella voisi kietyttää, että nuorella miehellä on hallussaan sellaista kulttuurista pääomaa eli tietoja, taitoja, valmiuksia, suhtautumistapoja ja arvoja, joka muuttuu aiemmin kuvatun kaltaisiksi valinnoiksi. Pääomat saadaan osittain lapsuudenperheeltä kasvatuksena ja perintönä ja osittain koulussa. Osittain ne hankitaan myös ”kamppailussa” muiden yhteiskunnan kentillä toimivien kanssa.

(Bourdieu 1984; myös Roos 1985, 12) Usein näkyvät valinnat ovat siten nuoren miehen itsensä kannalta mielekkään elämän toteuttamista, mitä lapsuudenkodissa ja koulussa sisäistetyt makumielymykset, asenteet sekä ajatus- ja suhtautumistavat ohjaavat ja tukevat. Nuori mies ei siten aina valitse tietoisesti asioita, vaan tulee ikään kuin valinneeksi niitä ”luonnollisesti” ja automaattisesti, jolloin hänen valintansa heijastelevat hänen sosiaalista taustaansa.

Edellä kuvatun kaltainen itseään ruokkiva kierre on mahdollista katkaista. Kumpikaan ammattioppilaitoksessa yhteen törmäävistä kulttuureista, epävirallinen tai virallinen kulttuuri, ei sinänsä ole oikea tai väärä kulttuurin omista lähtökohdista käsin tarkasteltuna. Niiden yhteensovittaminen on kuitenkin mahdollotonta ilman, että jostakin joudutaan tinkimään. Kehän katkaisemiseksi tarvitaan pitkän tähtäimen toimia, joissa vahvistetaan aitoa vuorovaikutusta osapuolten välillä. Keskeistä on halu ymmärtää toista kulttuuria arvottomatta sitä oman kulttuurin lähtökohdista käsin, ymmärtää toista toisena. Tämä antropologien tärkeä kulttuuri relativismin periaate (Söderholm 1996, 119; Eriksen 2004, 21–22) voisi olla hedelmällinen myös arkielämässä.

Opiskelijat voidaan nähdä tietävinä subjekteina ja oman elämänsä asiantuntijoina. Tällöin ei ole olennaista, ovatko he oikeassa vai väärässä. Tärkeää on nimenomaan se, minkälaisia merkityksiä he antavat asioille. Jos näitä merkityksiä halutaan aidosti nähdä ja ymmärtää, voidaan niitä ottaa huomioon pohdittaessa oppilaitoksen arkea parantavia toimia yhdessä opiskelijoiden ja opettajien kesken. Se myös synnyttää opiskelijoiden sosiaalista luottamusta, jolla on yhteyksiä esimer-

kiksi opintomenestykseen tai sosioekonomisiin terveyseroihin (Maunu 2014). Lähestymistapa vaatii myös koulun henkilökunnalta läpinäkyvyyttä. Tilanteiden tunnistaminen ja niihin joutumisen tunnustaminen ketään syyttämättä sekä näistä avoimesti keskustelu alkavat hiljalleen rakentaa luottamusta ja mahdollistavat yhteisten ratkaisujen löytämisen. Kun opiskelijoiden näkökulmaa arvostetaan aidosti, ovat he uskoakseni hyvinkin kyvykkäitä ja valmiita etsimään ratkaisuja ja tekemään kompromisseja. Todennäköisesti molemmat osapuolet, opiskelijat ja opettajat, joutuvat tinkimään jostakin itselleen tärkeästä. Kierre on kuitenkin mahdollista kääntää myönteiseksi neuvottelun tuloksena. Toimiminen irrallaan opiskelijoiden arvomaailmasta ei näytä tukevan työskentelymotivaatiota ja johtavan hyvään lopputulokseen esimerkiksi läpäisyasteen nostamisen näkökulmasta.

Olisi mielenkiintoista saada vertailevaa tutkimusta esimerkiksi siitä, minkälaiselta ammattioppilaitoksen arki näyttäytyy eri puolilla maata ja eri ammattialoilla. Ammattioppilaitoksen arki saattaa vaihdella esimerkiksi sen mukaan, kuinka motivoituneina opiskelijat ovat hakeutuneet opiskelemälleen ammattialalle (ks. Souto & Herranen 2014). Tieteellisen tutkimuksen lisäksi jokaisessa ammattioppilaitoksessa on mahdollista tehdä omaa pienimuotoista ”kulttuurintutkimusta”, joka tähtää oman oppilaitoksen sisällä erilaisten näkemyksien ja lähtökohtien ymmärtämiseen silloinkin, kun tarve ei kumpua oppilaitoksessa työskentelevien turhautuneisuudesta.

Ammattioppilaitoksissa toteutetaan parhaillaan lukuisia projekteja, joissa pyritään vähentämään ammattiin opiskelevien opintojen keskeyttämistä, vahvistamaan osallisuutta ja edistämään opiske-

lijoiden opintojen suorittamista määräjasssa. Näihin hankkeisiin olisi tärkeää kytkeä aikaisempaa tiiviimmin mukaan tutkimusta, jolloin toimien vaikuttavuutta pystytään luotettavasti todentamaan ja mahdollinen systemaattinen mallintaminen on perusteltua ja kustannustehokasta.

Lähteet

- Bourdieu, P. 1984. *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. Engl. R. Nice. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Brunila, K., Hakala, K., Lahelma, E. & Teittinen, A. (toim.) 2013. *Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot*. Helsinki: Gaudeamus.
- Eriksen, T. H. 2004. *Toista maata? Johdatus antropologiaan*. Helsinki: Gaudeamus & Suomen antropologinen seura r.y.
- Geertz, C. 1973. *The interpretation of cultures. Selected essays*. New York: Basic Books.
- Hakala, K., Brunila, K., Teittinen, A. & Lahelma, E. 2013. *Työntekijäkansalaisuus tekeillä ja käsillä*. Teoksessa K. Brunila, K. Hakala, E. Lahelma & A. Teittinen (toim.). *Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot*. Helsinki: Gaudeamus, 257–265.
- Heikkilä, R. 2011. *Bättre folk, bättre smak? Suomenruotsalaisten maku ja kulttuuripääoma*. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011:5.
- Helakorpi, S., Holstila, A-L., Virtanen, S. & Uutela, A. 2012. *Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys, kevät 2011*. Helsinki: Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 45/2012.
- Hoggett, P. 2001. *Agency, rationality and social policy*. *Journal of Social Policy* 30 (1), 37–56.
- Jokinen, A. 2010. *Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus*. Teoksessa T. Saresma; L-M. Rossi & T. Juvonen (toim.). *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 128–139.
- Jokinen, 2006. *Käänteet sosiologian ja kulttuurintutkimuksen itseyttämisessä*. *Kulttuurintutkimus* 23 (1), 3–15.
- Kahma, N. 2011. *Yhteiskuntaluokka ja maku*. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011:8.
- Katainen, A. 2011. *Tupakka, luokka ja terveyskäyttäytymisen ongelma*. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011:2.
- Katainen, A. & Seppälä, P. 2008. *K-junalla Sedulaan. Luokkataustaiset makuluokittelut Helsingin yöelämässä*. *Kulttuurintutkimus* 25 (4), 37–52.
- Kauravaara, K. 2013. *Mitä sitten, jos ei liikuta? Etnografinen tutkimus nuorista miehistä*. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 276.
- Koski, L. 2009. *Vocational Curriculum – Morality for the Working Class?* Teoksessa M. Weil, L. Koski & L. Mjelde (toim.) *Knowing Work. The Social Relations of Working and Knowing*. Bern: Peter Lang, 27–49.
- Käyhkö, M. 2006. *Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuu: University Press.
- Käyhkö, M. 2008. *Käden jälki näkyviin – koulunpenkkiä väistelevät nuoret työläisnaiset*. Teoksessa T. Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura julkaisuja 83, 255–273.
- Laine, K. 1997. *Ameba pulpetissa*. Jyväskylän yliopisto. SoPhi Yhteiskuntatieteiden ja filosofian julkaisuja 13.
- Laine, K. 2000. *Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana*. Jyväskylän yliopisto. SoPhi Yhteiskuntatieteiden ja filosofian julkaisuja 43.
- Lappalainen, S. 2011. *”Tää on oikeesti outoo” – Työssäoppimisen käytännöt ja nuorten toimijuus lähiohjelmatutkimuksessa*. Teoksessa A. Laiho & T. Ruoholinna (toim.) *Terveystieteen ja koulutus*. Helsinki: Gaudeamus, 158–179.
- Luopa, P., Lommi, A., Kinnunen, T. & Jokela, J. 2010. *Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-luvulla. Kouluterveyskysely 2000–2009*. Helsinki: Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 20/2010.
- Lähteenmaa, J. 2011. *Nuoret työttömät ja yliviritetty toimijuus*. Nuorisotutkimus 29 (4), 47–60.
- Maunu, A. 2014. *Kuinka terveyttä tehdään? Sosioekonomiset terveyserot ja ammatilliset oppilaitokset niiden kaventajina*. Helsinki: Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry. EHYT Katsauksia 1/2014.
- Palosuo, H., Koskinen, S., Lahelma, E., Prättälä, R., Martelin, T., Ostamo, A., Keskimäki, I., Sihto, M., Talala, K., Hyvönen, E. & Linnanmäki, E. (toim.) 2007. *Terveyden eriarvoisuus Suomessa. Sosioekonomisten terveyserojen muutok-*

set 1980–2005. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2007:23.

Purhonen, S. 2011 Televisio ja kulttuuripääoma. Ohjelmatyyppien ja mielihelmien sosiaalinen eriytyminen nyky-Suomessa. *Sosiologia* 48 (2), 96–116.

Puusniekka, R. & Jokela, J. 2009. Riski päihdeiden käyttöön suurempi ammattiin opiskelevilla kuin lukiolaisilla. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (2), 174–184.

Roos, J.-P. 1985. Pelin säännöt: intellektuellit, luokat ja kieli. Teoksessa P. Bourdieu Sosiologian kysymyksiä. Suom. J.-P. Roos. Tampere: Vastapaino.

Skeggs, B. (2004). *Class, self, culture*. Lontoo: Routledge.

Souto, A.-M. & Herranen, J. 2014. Toisin valinnat. Ammatillinen koulutus koulutusryh-

teisten nuorten tietoisena valintana. Teoksessa P. Harinen, M. Käyhkö & A. Rannikko (toim.) *Mutta mikä on tutkimuksen teoreettinen kysymys?* Leena Kosken juhlaKirja. University Press of Eastern Finland, 138–160.

Söderholm, S. 1996. Antropologinen kulttuurintutkimus. Teoksessa J. Kupiainen & E. Sievänen (toim.) *Kulttuurintutkimus. Johdanto*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tietoliikenne 130, 119–142.

Vasenkari, M. (toim.) 1996. *Kulttuurin kentätutkimuksen alkeet. Osallistuva havainnointi*. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Willis, P. 1984. Koulun penkiltä palkkatyöhön. Miten työväenluokan nuoret saavat työväenluokan työt. Suom. A. Mäki-Kulmala. Tampere: Vastapaino.

